

franska revolutionen och "moralens" återupprättande. Att kalla boken "pornografisk" vore enligt Robert Darnton anakronistiskt, eftersom detta adjektiv snarast återspeglar ett 1800-talsmässigt synsätt (*ibidem*, s. 87). Men det är, som han likaledes anför, egentligen knappast möjligt att skilja 1700-talets olika typer av erotisk litteratur, antiklerikala stridsskrifter och "filosofiska böcker" från vad vi kallar pornografi. Och Darnton klassificerar faktiskt själv Mirabeaus tidigare nämnda skrifter, liksom en annan "omoralisk" bok av hans hand, *Le rideau levé ou l'éducation de Laure*, som pornografiska. Termen lanserades för övrigt redan under Mirabeaus livstid, i titeln på Restif de La Bretonnes roman *Le pornographe* (1769). Hur som helst står det klart att *Erotika Bibliion* länge kom att föra en skuggtillvaro. De upplagor som följde efter författarens död stötte på varjehanda svårigheter: vissa uppfördes på index, andra brändes på bål eller förintades i eldsvådor. En form av erkännande kom först när Apollinaire, som hade ett särskilt gott öga till detta slags litteratur och för övrigt också profetiskt proklamerade att Sades skrifter skulle komma att spela en viktig roll under 1900-talet, år 1910 ombesörjde en nyutgåva av verket, försedd med noter, i serien "Les maîtres de l'amour".

Jean-Pierre Dubost utgav år 2007 arbetet *Le libertinage et l'histoire: politique de la séduction à la fin de l'Ancien régime*. Det ter sig följdriktigt att han önskat följa upp och illustrera sin forskning både med en nyedition av *Ma conversion ou le libertin de qualité* (i *Romanciers libertins du XVIIIe siècle*, Paris 2005, s. 975–1072) och med den här anmälda textutgåvan, när man betänker att man just i Mirabeaus gestalt finner ett av de bästa exemplen på personlig och politisk frihetssträvan förenade hos en och samma person, under det franska enväldets avslutande decennium.

Sven Björkman

Anders Mortensen (red.), *Litteraturens värden* (Eslöv: Symposion, 2009). 352 s.

Antologin *Litteraturens värden* kan på ett sätt betraktas som en pendang till en genomgripande inomvetenskaplig granskning av litteraturens, och därmed också det litteraturvetenskapliga studiets, värde(n) och funktionsbestämningar. Har litteraturen ett särskilt värde eller bör man snarare tala om litteraturens värden? Hur realiseras litteraturens värde eller värden? Antologin kan följaktligen betraktas som ett inlägg i den diskussion i vilken Magnus Perssons *Varför läsa litteratur?: om litteraturundervisningen efter den kulturella vändningen* (2007), Torbjörn Forslids och Anders Ohlssons debattskrift *Hamlet eller Hamilton: litteraturvetenskapens problem och möjligheter* (2007) och Hanne-Lore Anderssons avhandling *Doxa och debatt: litteraturvetenskap runt sekelskiftet 2000* (2008), utgör symptomatiska inlägg. Denna vetenskapliga introspektion är på intet sätt en exklusivt svensk företeelse utan avspeglar sig internationellt i titlar som Mikita Brottmans *The Solitary Vice: Against Reading* (2008), Francine Proses *Reading Like a Writer* (2006), Mark Edmundsons *Why Read?* (2004), Harold Blooms *How to Read and Why* (2000) och antologier som *Why Literature Matters: Theories and Functions of Literature* (1996).

Litteraturens värden har emellertid den uttryckliga ambitionen att vara mer än ett debattinlägg. Antologin vill utgöra en introduktion till det mångfasetterade forskningsfält som ibland kallas "Money and Culture". Forskningsfältet, som tar upp sambanden mellan litteratur och ekonomi, estetik och pengar, utgår från en av 1700-talets paradigmatiske förvandlingar: den dikotomisering av estetiska och materiella värden som äger rum under 1700-talets andra hälft. Till forskningsfältets pionjärverk räknas Howard Caygills Kantstudie *Art of Judgment* (1989) och John Guillorys *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation* (1993). En av poängerna med forskningsfältet är att frigöra sig från tidigare marxistiska studier av

de ekonomiskt-litterära sammanhangen och deras ideologiska och doktrinära avskärmning. I Anders Mortensens introduktion uttrycks ambitionen att "verka för en vitalisering av det humanistiska studiets värdefrågor" genom "ett nätverk för forskning i ämnet" (s. 20). Mortensen tecknar i antologins inledning den historiska bakgrunden till forskningsfältet, med utgångspunkt i upplysningens analogitänkande mellan estetisk och social ordning – en tankemodell baserad på föreställningen om det Sköna. Forskningsfältets utgångspunkt är en av de skotska moralfilosofernas kärnfrågor, nämligen relationerna mellan ekonomiskt och estetiskt värde. Det estetiska värdebegreppet formulerades i analogi med den ekonomiska teorins. De idéhistoriska rämärkena utgörs av Francis Hutcheson, Henry Home (Lord Kames), Adam Smith och David Hume, även om Kants och romantikernas förvaltande av detta idéstoff också kortfattat berörs. David Humes korta text "Om smakens och lidelsens sensitivitet" får exempelvis utgöra ett slags efterord till hela antologin.

Skriften *Litteraturens värden* är sprungen ur en tvåvetenskaplig seminarierie vid Språk- och litteraturcentrum i Lund. Antologin består till ungefär en tredjedel av översatta teoretiska texter fördelade på två sektioner: "Den dubbla värdediskursen" (med texter skrivna av litteraturforskarna Barbara Herrnstein Smith, Mary Poovey och Marc Shell) samt "Kampen om estetikens historieskrivning" (med texter skrivna av sociologen Pierre Bourdieu och konst- och estetikforskarna Paul Crowther och Peter de Bolla). Antologins övriga bidrag är skrivna av svenska forskare. I flertalet fall rör det sig om konkreta exemplifieringar av "den dubbla värdediskursen" med utgångspunkt i skribenternas forskningsområden. Uppläggningsen följer "en pendelrörelse från litteraturens värde i singularis till dess värden i pluralis, från det litterära värdebegreppets historiska ursprung i ekonomiska sammanhang, över de faktiska värderingsprocessernas skiftande värdekate-

gorier, till frågorna om litteraturens särskilda förtjänster" (s. 21).

En central teoretisk impuls för antologin är den amerikanska litteraturprofessorn Barbara Herrnstein Smith, som i den numera klassiska texten *Contingencies of Value* (1988), myntar begreppet "double discourse of value". Begreppet är en beteckning för de konkurrerande humanistiska och ekonomiska värdenas diskurs, som uppstår som en följd av upplysningens misslyckande att jämka samman ekonomiskt och estetiskt värde. Begreppet har kommit att bli en mycket produktiv tankefigur för flera olika fenomen. Det är också Herrnstein Smith som inleder antologins teoretiska avsnitt om "Den dubbla värdediskursen". I en antologi av det här slaget är det förstås lätt att göra sig tankar kring urvalet av texter. Titeln på antologin är en smula missvisande så till vida att flertalet teoretiska bidrag inte berör exklusivt litteraturen som kulturell, social eller estetisk praktik utan i stället tar upp estetiska grundfrågor som har beröringspunkter långt utanför litteraturvetenskapens ämnesgränser. De flesta av de teoretiska texterna är nyöversatta – i sig en kulturell välgärning. Emellertid noterar jag att samtliga texter, såväl som på Bourdieus bidrag, ursprungligen är skrivna på engelska, skrivna av forskare verksamma i England eller USA. Materialet får därigenom en anglosaxisk viktning som inte ursäktas endast av att forskningsfältet har sin utgångspunkt i den skotska upplysningen. Den relativt omfattande tyska forskningen på detta område lyser med sin frånvaro. Jochen Hörisch, den motsvarande tyska forskningstraditionens grand old man, figurerar till exempel inte alls i antologins personförteckning. Jag hade även gärna sett dels en utförligare diskussion kring de olika teoretiska bidragens inbördes relationer, dels en vidare överblick över den forskning som forskningsfältet hittills gett upphov till. Detta säger jag med vetskap om att antologin har uppstått genom en seminarierie där dessa frågor säkerligen dryftats. Jag saknar

helt enkelt något av den diskussion som måste ha förekommit vid seminarieserien. En ökad grad av tydlighet är förstås särskilt angeläget då antologins uttalade syfte är inget mindre än introduktionen av ett internationellt forskningsfält.

Det som jag annars mest efterlyser är en ansats till att relatera det internationella forskningsfältet till svenska 1700- och 1800-talsförhållanden. De svenska bidragen ger förvisso intressanta inblickar i "den dubbla värdediskursen" fortlöpande relevans och aktualitet, men dessa fallstudier rör sig huvudsakligen i "moderna" förhållanden, från 1880-talet och framåt. Här hade det varit intressant att inkludera någon studie av denna värdeproblematiks särskilda yttringar och manifestationer i Sverige, exempelvis i syfte att vitalisera forskningen kring det annars väl utforskade paradigmskiftet mellan upplysningens nyttoestetik och förromantikens originalitetsestetik.

Litteraturens värden är, som det har framgått, en ambitiös antologi i sin pluralistiska spretighet. Mångfalden infallsvinklar är – både på gott och ont – närmast att betrakta som konsekvens av forskningsfältets olika inriktningar. *Litteraturens värden* kan däremot avgjort bidra till en fördjupad historisk och teoretisk medvetenhet kring värdefrågor inom humaniora och samhällsvetenskap. Inte minst bör antologin ha en given plats i sammanhang som tar upp såväl synkrona som diakrona aspekter av det estetiska värdebegreppet.

Jon Helgason

Hans Norman & Erik Wallström, *Johan Puke: skeppsgossen som blev generalamiral och statsråd 1751–1816* (Stockholm: Atlantis, 2008). 248 s.

Johan Pukes levnadsöde påminner om de klassiska sagorna där svinherden, efter diverse

hårda prövningar, vinner prinsessan och halva kungariket. Han var visserligen ingen svinherde utan en fattig, utomäktenskapligt född skeppsgosse, och det var inte en prinsessa han vann, men väl en ung, vacker kvinna av adlig börd. Halva kungariket blev inte heller Pukes, men han nådde ett av de högsta ämbetena i riket och blev bekant med kungafamiljen. Och naturligtvis åstadkom han även hjältedåd. Hans mest omtalade bragd var när han på linjefartyget Dristigheten ledde utbrytningen ur den Viborgska viken, det så kallade gatloppet. En sådan levnadsbana förtjänar en biografi och egendomligt nog är detta den första som publicerats trots att författarna inte kallar sin bok en biografi.

I förordet konstaterar författarna att mycket finns att skriva om hans växlingsrika liv men att han efterlämnat föga av skriftligt material om sig själv och sina ställningstaganden. De har därför valt att teckna honom med "inriktning på vad han faktiskt företog sig". Ambitionen blev att skildra Pukes liv och verksamhet samt att på samma gång förmedla en tidsbild. Så bör också en god biografi vara utformad om man ska kunna förstå föremålet för skildringen i dennes egen kontext.

Tyngdpunkten ligger emellertid inte på Johan Puke och hans liv, utan snarare på Sveriges och örlogsflottans ageranden under den utrikespolitiskt oroliga perioden 1751–1816. Kapitel om örlogsflottan och utrikespolitik varvas med avsnitt om Johan Pukes person och verksamhet. Tyvärr får läsaren endast i undantagsfall komma personen Puke nära. Fördelen med en sådan strategi kan vara att Pukes betydelse i tiden inte riskerar att vare sig förminskas eller förstoras. Puke blir emellertid anonym för det mesta.

Johan Puke föddes i Ronneby 1751 utom äktenskapet som son till Maria Regina Branting. Fadern var Johan (Jean) Puke, en underofficer i det svenska artilleriet och registrerades som sådan i födelse- och dopboken. I stället för att gifta sig med Maria Branting